

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
 Naročnina četrletno 15 Din,
 za pol leta 30 Din,
 za celo leto 60 Din.
 Posamezne številke 1.50 Din.
 Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 20. oktobra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
 Poštočkovni račun
 Ljubljana št. 16.176
 Rokopisov ne vračamo.
 Oglasi po tarifu.
 Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

Fran Radešček:

Pravna država ali država sile?

I.

Parlamentarizem je v zadregi, in demokraciji in njenim ustanovam trda prede. Huda duhovna stiska peha človeštvo v nadaljnje krize vseh vrst in v vseh panogah. Po vsem svetu je veliko vrenje, ki izišča in vse, kar je nezdravega, potiska na površje. Noetove barke se polaščajo življi, ki bi sicer v širokih, zdravih ljudskih plasteh ob normalnih razmerah ne prišli na vrhove. Vseh oči so uprte v državo in le od nje pričakujejo rešitev, državna avtoriteta pa je kakor trs v puščavi, ki ga veter majè. Iz pravne države se ponuja država sile, ki to silo utrjuje s prividnim nacionalizmom à la hitlerizem, po katerem so drugovrstni, navadno najboljši državljani le še predmet, da si na njem razni dresirani po robotsko uniformirani cuki brusijo svoje zobe in na cenen in »zakonit« način polnijo korita kljukastokrižnim državotvorcem na račun svojih žrtev. Kdo širom Evrope dá še kaj na to, da bi zadovoljil vse tiste brezpravne, ki po raznih taboriščih, ječah in pregnanstvih škrtajo z zobmi ali resignirano klonijo glave!

Taka je danes n. pr. Nemčija, ki smo se pred vojno uzrli vanjo kot na vzor pravne države. Je pa taka tudi res bila?

Treitschkeju je »država kot nezavisna sila pravno združenega ljudstva«. To je natanko pojem predvojne in povojne Nemčije. Glavni poudarek temelji na sili. Hitler je ta poudarek sile le še bolj podčrtal. Za državo je v zmislu nemškega duha bistveno sila. Stopnjevanje tega stavka, da je sila načelo države, vodi do paradoksa, da je državljani zaradi prava sile dejansko brezpraven. Kaj poma-ga, če je komu zajamčena, recimo volilna pravica, če pa te pravice ne more porabiti v zmislu svojega, četudi državotvornega prepričanja, ker to prepričanje po naključju ne gre v račun njegove-mu delodajalcu. Kjer preneha pravica državljanov, nastopa volja države. Volja države počiva na sili, ker le po njej se more uspešno uveljavljati, sicer nastane anarhija. Po nemškem receptu, ki ga je Hitler podedoval po svojih cesarskih prednikih, je za državo sila v varstvo nje same in njene volje, ki se ji podreajo vse struje v državi; napredek, kultura, svoboda, demokratizem, verstvo, cerkev, imajo pomen, ne radi njihove notranje vrednosti

za človeštvo, marveč le po svojem odnosu do državne volje in kolikor to voljo utrjujejo. Pravica posameznika, pravica skupin, pravica naroda, pa tudi pravica celote se mora umakniti vsemogočnosti državne volje, ki nadomešča pravo.

Po tej opredelitvi ima fašizem v katerikoli obliki svoj »made in Germany« na vseh svojih po-javih po evropskih državah.

V njem zmaguje Nemčija s svojim organizato-ričnim duhom sile v ureditvi države. Ni to novo vino v starih mehovich, marveč le poživiljenje starih oblik in vsebine z novim imenom. Je to duh starih Gotov in Germanov, je to duh sirove sile, ki so ž njo predniki današnje Nemčije nasilno podjarmlje-vali slovanske narode in jih pretapljali v svojo miselnost in narodnost. Tega duha so gojili vsi nemški cesarji in državniki do najnovejših dob, in v vojni je moč tega duha le še pridobila; pridobila pa zato, ker so sosedni narodi zaradi svoje materi-alne premoči zapostavili duhovno plat vprašanja, ki ga je vsilila vojna. Celo Marx in Engels sta bila emisarja nemškega duha, po katerem se danes bi-stveno upravlja tudi sovjetski državni sistem, ki je federativen po obliki, centralističen po svojem du-hu, kakor prej Nemčija.

Bismarck, ki je združil nemške države, je bil toliko previden, da je zgodovinske oblike pustil nedotaknjene, ker je imel pruskega duha za dovolj močnega, da ž njim prekvasi ves upravni aparat v smeri enotne državne volje in sile. V tem prizade-vanju je izzval celo kulturni boj, ki je po svojem neuspehu zavlekel dokončno ureditev centralistične nemške države do današnjih dni. Vsaki državi, ki počiva na sili in ne na pravnem čutu svojih držav-ljanov, je svojstveno, da je ta sila centralizirana in enotno upravljana iz enega samega središča. Ni to morda moč države navzven, marveč daje sili, ki se po njej javlja volja države, tolikokrat vzmoženo potenco, za kolikorkrat je s tem oslajljena posa-mezna pokrajina. Zato Prusija nad seboj ne občuti nobenega nasilja, dasi veljajo zanjo vprav isti za-koni, kakor za ostale pokrajine. Najhuje je n. pr. prizadeta Bavarska, ker je v njej izročilo ustalilo pravo proti sili. Zato se pa centralistična sila jav-lja tem močnejše tam, kjer so pravne ruševine naj-večje in zato odpornost čedalje slabejša. Da ne pri-de do državljanske vojne, pa skrbijo sosedje.

Tako je država sile iz enega središča zavarova-na na vse strani. Ni torej čudno, če se je fašizem prisvojil to obliko vladavine, kjerkoli se je uvelja-vil, odkrito ali prikrito.

Značilno je, da si je fašizem privzel centralistič-no obliko državne uprave, dasi so mu vprav drža-ve s to obliko najlažje podlegle. Države, kakor n. pr. Zedinjene države Severne Amerike ali Švica, ki so po duhu in po črki federativne države, ne razbije zlahka nobena sila in jim trajno ne more vsiliti svoje volje in načina vladanja nobena nede-mokratična tvorba. Absolutistična Rusija, centra-listična Italija, pod prusko centralistično pestjo zvezna država Nemčija — vse to so pojavi, ki dajo misliti. Centralistična Francija čedalje bolj tone v fašizmu. Španijo rešuje od fašizma avtonomistično gibanje. Avstrija se brani hitlerizma, iščeč novo obliko svoji vladavini. Češko-Slovaška bi se zlahka otresla fašistov, ko bi ne bilo Nemcev, ker je v njej avtonomistično gibanje močnejše od fašizma.

Menda se v ničemer toliko ne greši, kakor z žongliranjem pojma o svobodi, zlasti fašizem jo ima polna — usta. Največ svobode je vsekakor v izven-državni obliki — »na gmajni«. Človeku, ki v svoji svobodi ne pozna meje v obzirnosti proti svojemu bližnjemu, pravimo, da se vede, kakor bi bil »na gmajni«. Tam menda lahko dela, kar se mu zljubi, dokler komu drugemu njegove sorte ne bo prese-dala taka svoboda, seveda če je le-ta močnejši pō ugledu in pesti. V takem izvendržavnem stanju, »na gmajni«, je svoboda odvisna od sile, ki je pest močnejšega. Slabeyši zavisi povsem od dobre ali zle volje močnejšega. Taka država sile »na gmajni« je fašistična država, in zanjo se ogrevajo predvsem taki, ki bi samo »na gmajni« mogli priti do besede, ne pa kjer se krešejo iskre »uma svetlih mečev«, poštenih idej in človekoljubnih prizadevanj. »Na fašistični gmajni« ni eden pred drugim varen in zato nihče ne uživa prav za prav nobene svobode. Na vseh vogalih, na vsakem koraku zadeneš ob policaja ali vsaj njegovega zaupnika. Tako svobodo naj vrag vzame!

(Konec prih.)

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služčega lista pri srcu, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Krleža o današnji Evropi

(Konec.)

Stojim v središču zapadnoevropskega velemera in opazujem Evropo, kako defilira s svojimi bate-rijami in tanki... — —

»... in vidim, da stoji poleg mene nekdo v črni pelerini in da je nenavadno bled. V svojem staro-modnem, bohemskem kostumu, z ugrezlimi očmi, bradat, me spominja Petöfijevega Apostola iz 1848, a nemara je Childe Harold ali Ognjegin ali Michie-vicz, ko je pisal svoj »Przegled vojska«. Fantom in pustolov in klatež in vitez, zvezdoznanec ali pri-vid — ta človek se mi ironično smehlja in kakor da je pogodil mojo najbolj skrito misel, je pristopil intimno k meni ter me vprašal, kaj mislim, da bi bilo treba storiti, da bi Evropa vendarle že kdaj nehala s tem svojim pet tisoč letnim otroškim di-rindajem?«

»Patos golih bajonetov (kar traja v Evropi že stoletja) me je vsega vznemiril...« — —

— Vaše razburjenje je popolnoma plitko in ne-osnovano! To vprašanje bi bilo treba opazovati z višjega, bolj človeškega zrišča! Ta stara gospoda s svojim trganjem po kosteh, ti trebušniki s prvimi znaki sladkorne bolezni, ki se jim zapletajo čre-vesa, ti trebušniki z žolčnimi kamni, ti slavni zgo-dovinski, evropski vojskovodje, ki so jim nosovi rdeči od skleroze, to niso nobeni Colleoni niti Gat-tamelate! Galonirani so kakor vratarji na vratih

prvorazrednih hotelov, in prosim vas, pogledjte, ka-ko se nadušljivi in nerodni prestavljajo v svojih novih sedlih! Ni to šala, s sto pet kilami in zlato žilo sedeti na kobili in oblegati Magdenburg! Oni stoje na vratih hotelov, a v teh hotelih stanujejo tisti nevidni, brezzimni, zaradi katerih se dogajajo vse te evropske fanfarone in operete že stoletja. Bonaparte, na primer, ki je bil prepričan, da je obuzdal Evropo kakor svojo kobilo, je bil prav tak galoniran komornik v tuji sprednji sobi kakor vsi ti Wallensteini in Eugeni, Turennei in Bernadottei! In prav to je tragika tega caesaromanskega pokli-ca, da stojé ti maršali kakor straže na vratih ho-telov, v katerih stanujejo drugi; subjektivno pre-pričani, da stresajo svetove, vršijo ti maršali prav za prav funkcijo navadnih vratarjev, ki so name-šeni zaradi tujega komforta.

— A kdo stanuje v teh vaših first class hotelih?

— Vi pač ne, dragi moj!

— A vi?

— Jaz še manj, kajpada; neumno vprašanje! Imenoval sem se Giordano Bruno, pa so me živega sežgali, a ko sem v njihovem smislu dostojno umrl kot Voltaire, so me trikrat vrgli iz groba. Enkrat sem se rodil kot Bakunin, pa so me gonili do smrti kakor steklega psa, a kot Herzen ali Mickievicz sem crkal v izgnanstvu. Prav tile donski kozaki, ki se ščepirijo in vzklikajo tu pred nama, so me po-teptali kot Petöfija, a kot prezirani Žid Heine sem še dandanašnji nemški pljuvalnik. Zaklali so me kot Landauerja, a izgovarjati na glas moje lordsko

Byronovo ime v lordski družbi je veljalo še pet de-setletij po moji smrti za nedostojnost. Umrl sem kot paralizik in norec Baudelaire, a kot Verlaine sem pisal pesmi Mariji, pa mi tudi to ni pomagalo: kljub temu so me zaprli in kaznovali zaradi nemo-ralnega življenja. Pobegnil sem v tropske vročice kot Rimbaud, med črne na Tahitiu kot Gauguin, v blaznico kot Van Gogt, a zdaj stojim tu in opazu-jem te evropske, zmagoslavne mimohode in ne ver-jem, da bo to načelno vprašanje evropske civiliza-cije rešila Njegova Eminenca maršal von Iks in Ypsilon. Mene torej ti gospodje maršali ne stražijo, marveč tisto drugo gospodo, tisto nevidno, proble-matično gospodo, anonimne evropske predstavnike, med katere ne spadava niti jaz niti vi; tisti fan-tomi so zmerom odsotni in ne prisostvujejo nikoli nobenim javnim prireditvam. Niti po parlamentih, niti na vojaških proslavah, niti v bitkah.

Ta staromodni fantom iz 1.1848, ki mi tule go-vo-ri o nevidnih prikaznih in evropskih fantomih, me je zmedel popolnoma. Zmerom sem bil priprav-ljen verjeti, da je Evropa precejšnja blaznica, a da se z njo igrajo nevidni fantomi kakor z otroško igračko, to se mi je zdelo vendarle pretirano.

— Ne bo ravno vse tako, kakor se to dozdeva vam. Zdi se mi, da gledate na vse to vendarle za nianso preveč bizarno. Vi pretiravate lirsko, saj ste celo sami priznali, da je pesniško pretiravanje vaš meščanski poklic.

— Dragi moj, s takšnimi provincialnimi golobi (kakrašen ste vi) je precej težko inteligentno govo-

Ruda Jurčec:

Farsa ob lemanskem jezeru

Ob lemanskem jezeru se je prejšnji teden zgodilo veliko pohujšanje. V ta blaženi raj mednarodne solidarnosti se je priplazila zavistna kača in tam vpričo čuvarjev ženevskega miru zapeljala Adama evropske politike, Adolfa Hitlerja. Pohujšanje je toliko, da ženevskim delilcem zlega in dobrega ni kazalo drugega, ko Hitlerja obsoditi v dno pekla. Na žalost že pred smrtjo. Ženevski boginji miru so najbrž sedaj za zmeraj zakrili obličje, ubogemu časopisju pa ostaja samo še pobožna dolžnost, da v obliki spokornih psalmov vpije do neba za milost odrešenja, ki da bo pač hujše od onega v letih 1914—1918.

Vendar pa Hitler ni storil nobenega greha. S tem, da je dal Ženevi odločilni udarec, je človeško rešil le enega najnevarnejših idolov. Ženevska Zveza narodov ni bila tisto, kar nosi v svojem imenu in to iz treh razlogov: kot vrhovna svetovna ustanova miru je bila le zaščitnica stanja, ki je slonelo na krivičnih mirovniških pogodbah; kot politična ustanova, ki naj bi iz svoje humane politične filozofije črpala modrost, da bi reševala spore v svetu, je popolnoma odpovedala; kot občestvena meddržavna zveza ni znala kam s svojo univerzalnostjo, ker ji ni mogla najti oblike ne v času in ne v prostoru.

I.

Pakt Zveze narodov je bil vpisan kot uvodno poglavje vsem mirovnim pogodbam, ki so se podpisale v Versaillesu, St. Germainu, Trianonu in Neuillyju. S tem so zmagovalci v letu 1918 hoteli dokazati, da sveta ne marajo krojiti z merili krivice, ampak da hočejo v Evropi in svetu res nov način mednarodnega sožitja. Zato bi naj bile nove mirovne pogodbe pred vsem iskanje novih poti v oblikovanju mednarodne solidarnosti in bi se naj morebitne krivice mirovniških pogodb opravile na način, kakor to predvideva pakt Zveze narodov in še povrh javno pred očmi vseh narodov sveta, ki se bodo vsaj štirikrat na leto zbirali v Ženevi. Pakt sam je v členih 8, 11, 12, 16, 18 in 19 nosil v sebi mnogo možnosti za zdrav razvoj razmerja v Evropi, ker je dopuščal revizijo mirovniških pogodb, zahteval postopno razorožitev vseh članov Zveze narodov in nakazoval še celo za grozeče socialne težave bodočnosti pota, ki bi postopoma izoblikovala mednarodno enotnost v vprašanjih, ki danes najbolj tarejo človeštvo.

V vprašanju revizije mirovniških pogodb Zveza narodov sploh ni prišla do tega, da bi dala kakršenkoli iskren odgovor. Bilo je več poskusov, ko so nekatere njene članice zahtevale, da se uporabi členi 11, 12 in 19 in da se složno pristopi k organizaciji pravičnega miru v Evropi. V tem najvažnejšem vprašanju pa je doživela Zveza narodov najžalostnejši polom. Prva je bila Kitajska, ki je zaprosila, da se razveže določil krivičnih pogodb iz leta 1903, ko so evropske velesile izrabile težki položaj Kitajske in si izsilile krivične koncesije. Kitajska je bila v Ženevi kruto zavržena, češ da bi bil ta slučaj revizije pogodb prenevaren precedens za versaillesko mirovno pogodbo. Organizaciji miru v Evropi je bilo potrebno, da se reši razorožitvena konferenca v smislu čl. 8 pakta Zveze narodov. Velesile, ki so pakt napisale kot uvod v vse mirovne pogodbe, iskrenost tega člena 8 niso hotele uveljaviti. V območju pravične mednarodne socialne zakonodaje pa je zadnja londonska gospodarska konferenca pokazala, da je vsako res koristno delo Ženeve v tem smislu že v naprej obsojeno na smrt.

riti! Kaj ste opazili tisto zlato kletko za dva tisoč funtov tamle v izložbi?

- Sem.
- In tisto ovratnico za 777 tisoč frankov?
- Sem.
- In tisto biserno zapestnico z mehanizmom ure, majhnim kakor grah?
- Sem.
- In 26 milijonov grobov med Karpati in Renom?
- Sem!

— No vidite! Tisti evropski fantomi, ki so z vsakim evropskim vojnim grobom zaslužili 26 tisoč frankov, kupujejo svojim metesam brazilske kolibrije v zlatih kletkah in ovratnice za 777 tisoč frankov. Pozimi so v Assuanu in pod piramidami, poleti na Spitzberghu, kvartajo na Rivijeri, in kakor so jih včeraj prenašali v zlatih nosilih, tako potujejo dandanašnji v svojih limuzinah za zagrnjenimi okenci. Vsi ti sprevodi v pisanih cunjah, ti bobni in vojskovodje, ti slavni maršali in z lovriko okrašeni topovi, vse to stoji in učinkuje kakor uniformirano in relativno slabo plačano hotelsko osebje na vratih hotelov, kjer stanujejo ti evropski fantomi kot gosti, seleč se po klimah in kontinentih kakor ptice selivke. Midva pa, vi in jaz, midva sva pokvarjenca, nemoralna in razdiralna tipa, vlomilca, ki ju je treba pobiti ... —

»Bobnali so bobni in trobile trobente, korakali so konjeniki z zlatimi čeladami in rdečimi konjskimi repovi, človek v črni pelerini pa je izginil v valovih ulice. Izgasnil je kakor neizgovorjena be-

Če je sedaj Hitler zrušil zgradbo Zveze narodov, je človeštvu storil le uslugo, ker jo je rešil ustanove, ki je služila zaenkrat le še uspavanju zdrave mednarodne skupnosti, politiki pa vrnil oni pečat iskrenosti, ki ga je vsa mednarodna politika po svetovni vojni že popolnoma izgubila.

II.

Seveda bi se nam lahko zdelo, da je v novem položaju, ki sedaj nastaja v Evropi, sklicevanje na iskrenost in poštenje le prikrita oblika obupa in cinizma, ki danes preveča vso evropsko politiko. Ženeva je bila nazadnje vendarle ideal, o katerem sanja človeštvo že stoletja in do čigar uresničitve bo končno moralo priti. Organizacija pravične in zdrave meddržavne skupnosti v Evropi je v bistvu vendarle zahteva slehernega političnega realizma. Dasi gre danes zaradi pretiranega poudarjanja nacionalnega prvenstva nad zakoni občečloveškega sožitja razvoj za enkrat v obratno smer, se vendarle celo o teh pokretnih najdejo programatične izjave stvarjalcev teh pokretov, ki trde, da niso nasprotni pravični organizaciji svetovne mednarodne skupnosti.

Zato tudi Ženevi ne bi bilo mogoče zameriti, da se je postavila pred vsem kot zaščitnica mirovniških pogodb, iz katerih je hotela ustvariti nov red v Evropi. V tem je klonila, a bi vsaj za mamilo lahko ustvarila blesk one politične filozofije, ki sicer lahko utone obenem z njegovim nosilcem, njegov odmev pa se nazadnje zmeraj reši v večnost in zdaj temu ali onemu potrkna na vrata njegove politične vesti.

Ženevi je uspelo, da se je postavila takoj po svetovni vojni kot vrhovna ustanova evropske demokracije. Blagoglasje med francosko demokracijo iz leta 1871 in nemško socialdemokracijo iz leta 1918 je bilo tako lepo, da je pesem demokratskega sožitja v Evropi sijajno odmevala po vsem svetu v varstvu angleških in ameriških demokratov, ki so demokracijo proglasili za religijo svojega političnega puritanizma. V zavesti iskrenosti in upravičenosti te ženevske ideološke usmeritve je bil pokojni Briand tako varen, da je lahko izdal v smislu ženevskega pakta 1. 1930 svoj načrt o Panevropi, angleški puritanci pa se niso bali, da so na gospodarske konference klicali i grobokope evropske demokracije, ruske boljševike.

Zavest v zmago in večnost evropske demokracije je bila tolika, da so si ženevski diplomati lahko dovoljevali nekatere smrtno grehe nad ženevsko politično načelnostjo. Prvi tak veliki smrtni greh je bil Locarno, ko se je izven Ženeve ustvaril zbor diplomatov, ki je hotel zavarovati tisto, za kar je že tako pakt Zveze narodov bil zadosten. Nato si je pa kar nenadoma sledila kopica smrtnih grehov: posililo se je vprašanje Krfa; litavska Vilna se je kratkoma prepustila močnejši Poljski, ki jo je prav za prav vzela; vprašanje madžarskih optantov v Romuniji se je sramotno rešilo v obliki kupčije na haški reparacijski konferenci. V zadnjem času pa sta se zgodila dva največja greha. Članica Zveze narodov, Kitajska, se je prepustila na milost in nemilost Japonski. Za kuratelo ženevske demokracije pa se je ustvaril »pakt četverice«, ki skuša z vso silo vzdržati »status quo« v Evropi.

Hitlerjev korak je odvzel Ženevi ves blesk, ki bi mogel tega ali onega še varati. Ženeva je hotela biti demokratska ustanova, kjer bi vsi i najslabši i najmočnejši uživali iste pravice. Slabotni Kitajski

seda in kakor težek vzdih v snu, ki je svinčeno težak kakor mlinski kamen, ki visi smrtnim grešnikom okrog vratu. Kakor spomin na zdavnaj nekoč nekje pozabljeni verz, tako je izginil ta moj neznanec; in danes se ne spominjam, ali sem vse to samo sanjal, ali pa se mi je pojavila ta senca kakor privid, kakršni se pojavljajo utrujenim ljudem.«

(Prevedel M. K.)

Glasbeni pregled

OPERA:

Samson in Dalila; opera v treh dejanjih; glasba: Saint Saëns, Uprizorili so to opero že v lanskem sezoni, zato se mi zdi ponovno uprizorjanje v letošnji sezoni prav neumestno. Vodstvo mora vedeti, da je gledališka publika vsako leto večinoma ista in je prirastek razmeroma majhen. Kdor je hotel »Samsona in Dalilo« poslušati več ko enkrat, je to menda storil že lansko leto. —

Muzikalno vodstvo je bilo v rokah dirigenta Švare, ki je orkester izvežbal izvrstno. Režija (O. Šest) je bila skrbna in učinkovita; koreograf Golovin je tudi v vseh ozirih zadostil svoji nalogi.

Dalila (Thierry-Kavčnikova) je bila v svoji igri in sploh odrskih kreacijah jako dobra, prav tako v pevskem oziru, moram priznati, boljša od lanske Dalile. Samson (Marčec) je v igralskem in pevskem oziru zadovoljil. Betetov glas (star Hebrejec) je bil lep, zvočen, igra močna. Tudi ostali so bili v skladu, tako, da je celotna opera lepo

se je zgodila krivica, ki sama že zadostuje, da pokoplje bistvo Ženeve. Najmočnejši pa so si ustvarili »pakt četverice«, ki misli, da bo pod krinko demokracije reševal novo Evropo. Dokler živi le eden, pa če tudi najmanjši narod Evrope v stanju krivične odvisnosti, je demokratska meddržavna organizacija v smislu Ženeve nemogoča.

III.

Vprašanje organizacije univerzalne zveze narodov pa ostaja kljub temu še zmiraj odprto. Ženevska Zveza narodov se je v tem oziru postavila zaenkrat na edino možno stališče, ko se je proglasila za Zvezo držav in je zanikala, da bi mogla biti Zveza narodov. Njen delokrog je bil tako v prostoru točno omejen, a v pogledu svoje časovne utemeljitve pa je mislila, da ji bodo že poklicni politični ideologiji odkrili dovolj zakladov, ki bodo nihali med mogočim in nemogočim in tako držali Zvezo narodov kvišku.

Nastala je tako okoli Ženeve idejno zelo važna borba, ali naj bo Zveza narodov nekaka naddržavna ustanova s svojo suverenostjo ali pa naj bo samo organ onih držav, ki so njene članice. V tem tiči najvažnejši smisel ženevske ustanove in edino niti tega spora se bodo iz Ženeve vile še naprej v zgodovino človeštva.

Po čustvovanju evropskih narodov bi ženevska Zveza narodov morala biti ustanova, ki bi morala v svoji suverenosti stati nad vsemi svojimi članicami. Kot taka bi edino mogla nastopiti res kot organ najvišje mednarodne pravice in v smislu svoje suverenosti, ki so ji jo kot vrhovni nadnarodni ustanovi delegirali vsi posamezni evropski narodi direktno na podlagi svojega naravnega prava, deliti sodbo v vseh mednarodnih vprašanjih. V prostoru pa danes obstaja v Evropi isto stanje, da nekateri evropski narodi niti svoje volje do svoje suverenosti ne morejo pravilno izraziti. Prostorninsko se je tako ženevska Zveza narodov naslanjala na članice-države, ki izvajajo le delno ugrabljeno suverenost. V smislu časovne orientacije pa ženevska Zveza narodov ostala obsojena na brezplodnost, ker si s snovanjem in hotenjem vseh narodov v Evropi ni mogla ustvariti še nobene naravne zveze.

Zato je neupravičeno, če se preveč podčrtava strahovita plat ženevske Zveze. Da jo je zaigral ravno Hitler, je drugotnega pomena. »Pakt četverice« bi prej ali slej privedel to ali ono velesilo do teh zaključkov. Ženeva pa tudi Hitler ne moreta več zavirati pot oblikovanju onih novih meddržavnih oblik v Evropi, ki bo prej ali slej morala ustvariti tudi nam Slovincem naraven položaj med ostalimi evropskimi narodi. Dasi bolelna in osamljena, se bo Ženeva še razvijala naprej in bo v našem smislu ostala le še edina, kjer se bomo lahko še borili za svoje manjšine. Če je v oblikovanju mednarodne skupnosti klonila pod intrigami velesil, ostane ona za enkrat še zmeraj prvi zamelek bodoče, pravične Zveze narodov, katere člen bomo tudi mi. Dočim gre val narodne državne neodvisnosti vkljub vsemu naprej, se pojem o delegaciji narodne suverenosti pravični in enotni evropski mednarodni skupnosti zmiraj bolj očističuje. Le tega se zavedajmo, da mimo odgovora usodi suverenosti ne moremo nikamor naprej, ker je v tem oziru ravno Ženeva te dni morala kloniti.

Širite in naročajte naš tednik!

uspela. Zbor je bil začetkoma nekoliko šibek, vstopi negotovi, in moški glasovi so mestoma zakrili ženske; pozneje se je zbor občutno popravil. Bifet je lepo podal svojo sliko. Gledališče je bilo srednje obiskano (B).

KONCERTI:

Koncert v pomoč poplavljenecem (RK), 6. okt. v stolnici.

Orgle je igral S. Premrl, pel je pevski zbor Glasbene Matice ljubljanske, dirigiral M. Polič.

Premrl je igral fuge in preludije od Clérambaulta, Stadlerja in Bacha z njemu lastno virtuoznostjo. Seveda sta najbolj ugajala preludij in fuga v e-molu mojstra Bacha. Pevski zbor Glasb. Matice je izvajal tri Petélin-Gallusove skladbe zelo sočno, čustveno, z jasno interpretacijo. Letos maja te faze pri Gallusovih kompozicijah pač ni dosegel, zato smo bili pri zadnjem izvajanju tembolj vzdruženi. Obisk je bil dovoljen.

Simfonični koncert opernega orkestra, 16. okt. v Unionu. — Dirigiral je ravnatelj M. Polič, po svojih dirigentskih zmognostih dovolj znan, zato bi bilo to ponavljati odveč. Orkester je odlično izvršil svoje izvajanje. Tega večera nam je Narodno gledališče ljubljansko nudilo pač svojevrsten umetniški užitek. — Orkester je izvajal Osterčovo »Klasično ouverturo za veliki orkester«, ki je žela dolge aplavze in je bila ena najboljših kompozicij tega večera. Osterč je sam svoj, avtohton, njegova harmonija je čisto svojstvena, lastna. Prav zato so njegove skladbe tako zanimive in vrednostne.

Radio - Ljubljana

Neki naročnik nam piše:

Dolgo smo molčali in opazovali, kaj se godi z našim radijem; toda sedaj ne moremo več iti preko tega, kar se z njim dela. Povod nam daje pred vsem sporočilo sedanje uprave v listih, ki pravi, da se je samo 43 (tri in štirideset) radijskih naročnikov odzvalo na poziv uprave v listih in v radiju, naj povedo svoje želje, katere jezikovne tečaje bi radi imeli v zimski sezoni. Sedanja uprava zvrtača to zelo nizko število odgovorov na prejšnjo upravo.

Mi radijski naročniki pa moramo odločno ugovarjati tej nezaslišani trditvi. Mi smo bili z jezikovnimi tečaji, ki jih je dajala vsa leta stara uprava, zelo zadovoljni in smo jih z velikim zanimanjem poslušali. Ko pa je prišla nova uprava, ki jo vodi nestrokovnjak, kakor je razvidno iz člankov in fotografij po nekaterih ljubljanskih dnevnikih, in so bili programi postaje na čudne načine spremenjeni, tako da so postajali od dne do dne slabši, se je seveda zanimanje nas radijskih naročnikov za to, kar se nam je začelo nuditi, silno ohladilo. Lahko mirno rečem, da danes slovensko ljudstvo vse druge postaje bolj posluša kakor domačo, medtem ko je bilo pod staro upravo to vprav obratno. Saj ni čuda, če je na čelu postaje tehnični literarni nestrokovnjak, ki ni imel s slo-

vensko kulturo nikoli niti najmanjšega stika, temveč se je udeleževal vedno le na trgovskem področju. Dati prosvetni in kulturni ustanovi, kot je radio, za šefa trgovca, se pravi, to ustanovo uničiti, prav tako kakor bi prepadlo vsako trgovsko podjetje, če bi mu postavili za šefa trgovsko neizobraženega pesnika ali komponista.

Hvaležni smo pa sedanjemu vodji radijske postaje, da je po listih objavil plebiscit radijskih naročnikov, ki je tako strahovito porazen zanj: od več kot devet tisoč radijskih naročnikov je šlo na volišče samo: recij in piši tri in štirideset.

Kdo drugi bi po takšnem porazu odstopil, ker bi spoznal, da je napoti napredku radija. Vsa javnost ve, kakšna je resnica. Najlepše je pa to, da je baje od finančnega konsorcija, ki se silno trudi, da bi dobil to največjo slovensko popularno kulturno ustanovo v svojo upravo, sedanji vodja določen za njenega direktorja.

Mi radijski naročniki ne moremo razumeti, da bi vodil naš slovenski radio kdo, ki ni imel nikoli v svojem življenju stikov z našo kulturo, temveč o pravem času izpregovorimo svojo besedo. Radio je naš in pri tem mora biti! Ne sme postati molzna krava za kakšne finančne skupine, ki delajo še deloma s tujim kapitalom.

OPAZOVALEC

Mimogrede

— Jutri, v soboto 21. t. m. nastopi v veliki unionski dvorani mladinski zbor Trboveljski slavčkov s pevskim koncertom. Poleg tega nastopi trboveljski pevski zbor »Zvon« in trboveljski rojak, pianist Ličar. Čisti dobiček je namenjen za podporo bednih rudarskih otrok. Priporočamo svojim bralcem, da se udeležijo tega koncertnega večera!

— Te dni se vrši vpisovanje akademikov na ljubljansko univerzo. Vpisalo se jih je že okrog 1900. Vpisovanje bo trajalo do 20. t. m. Ob tej priliki piše »Jutro«: »Velike težave dela akademikom šolnina. Rektorat je, upoštevajoč socialne in gmotne prilike posameznih slušateljev, odredil, da se šolnina plačuje v treh obrokih, in sicer 1. ob vpisu, 2. novembra in 3. decembra t. l. Kvestura je doslej na šolnini prejela 255.380 Din, največ 10. t. m., namreč 24.380 Din. Neki slušatelj iz Maribora in neka slušateljica sta plačala najvišjo šolnino, vsak po 1800 Din Na kvesturi pa so bili tudi mučni incidenti. Sin upokojenega finančnega uradnika je moral plačati za šolnino 250 Din, poleg njega pa je stal sin ljubljanskega veletrgovca, ki je plačal prav isti znesek. To je prvega tako ogorčilo, da je vzkliknil: »Protestiram. On se vozi v avtomobilu, jaz pa hodim v raztrganih čevljih!« Še zanimivejši je drugi primer. Na univerzo se je vpisal potomec bogate plemiške rodbine. Prinesel je dokaz od davčne uprave, da njegova mati ne plačuje nobene davka. Bil je oproščen šolnine. Njegov brat je veleposestnik in graščak. Treba bo vsekakor revidirati zakon o šolnini.« — Podpišemo. Upamo, da so tudi »Jutroveci« brali to poročilo v svojem »Jutru«.

— Te dni je Delavski oder Svobode v Ljubljani uprizoril Cankarjeve »Hlapce«. Tako smo lahko v dvorani Delavske zbornice slišali tudi te le Cankarjeve stavke: »Čast učiteljeva zahteva, da bodi danes bel in jutri črn, kakor ukazuje gospodar. Nadalje še zahteva, da imej glavo na voljnem konopcu, zato da se lahko s pridom priklanja na vse štiri strani; in tudi zahteva, da bodi koleno ne

Leskovčeva »Velika etuda za orkester« in Bravničarjeva »Slovenska plesna groteska za veliki orkester« sta tudi lepo uspeli. Leskovic je dokaj zanimiv, a se ni otesel tujih vplivov.

Posebno poglavje tega večera je bil A. Čerepin, znan ruski komponist in pianist, prostovoljni emigrant, ki živi stalno v Parizu. Vzor mu je ruska Petka. Z orkestrom je izvajal svoj tehnični kakor vsebinsko zelo interesanten »klavirski koncert v a-molu«, op. 26, št. 2 in nato sam igral »svoje« klavirske skladbe, izmed katerih so pri navzočih dosegle največji uspeh: »Ples —, f-dur«, op. 2, št. 2; »Toccata«, op. 1; iz »Male suite«; Uspavanka, Scherzo in Humoreske ter »Tri slovanske transkripcije«, op. 27.

Čerepinove skladbe so, kakor sem že dejal, zelo zanimive v vsakem pogledu, zapletene, barvite, polne najrazličnejših variacij. Kot pianist pa je virtuoz, ki razpravlja z bravurno tehniko in izvrstnim občutjem. Občinstvo — koncertno! — se je zanj izredno navdušilo. Škoda le, da celotnega programa ni oddajal radio, da bi tudi na deželi imeli priliko, poslušati ta koncert.

Ponavljam sodbo publike:

Takih koncertov si želimo mnogo, saj nam kažejo delo, stanje in napredek domače in tuje glasbe. Obenem pa želimo, da ne bi vsi tuji umetniki šli mimo slovenske prestolice, ampak da bi tudi nam kdo teh pokazal umetnost lastnega jaza! —

D. Cv.

od kosti, temveč od testa, zato da klèkne sredi ceste v blato, če je prilika in ukaz. In naposled še zahteva, da imej učitelj zaklenjena usta, ključ od ključavnice pa obešen na šolske duri.« — »Zdaj pregledujem zgodovino protireformacije. Takrat so v naših krajih pobili polovico poštenih ljudi, druga polovica pa je pobegnila. Kar je ostalo, je bila smrdljiva drhal. In mi smo vnuki svojih dedov.« —

— Ob isti priliki smo slišali te-le Cankarjeve besede: »Glejte, človek dandanašnji še svojemu najbližjemu ni zvest, ne bratu, ne prijatelju; in še sebi ni zvest — ne svojemu spoznanju, ne svoji naturi... pa bi zvest bil temu ljudstvu, ki zaupa na oko in na besedo, kakor otrok? Pomislite, pol leta je komaj, komaj od setve do žetve, pa so ljudje, brez števila jih je, zavrgli svojo pamet in svojo vest, kakor škodljivo breme na tej poti do kruha. Tisti, ki so Boga samega zasmehovali, kleče pred njegovimi nevrednimi hlapci; prej kletev, zdaj molitev; beseda pa je votla prej ko slej, zakaj njih srce je prazno. Tako se je zgodilo od setve do žetve. Pa če se vreme nocoj zasukne, bodo preklinjali, ki so še davi molili. Nova resnica je obseščila svet, izkušeni človek mi jo je razložil: hlapčuj, da boš napojen in nasičen, ter nič ne izprašuj, kdo ti je gospodar in kaj ti ukazuje! Hlapci, ki so se radovoljno prodali, pa so bolj goreči od gospodarja samega. Gospodar se prekriža, hlapec moli rožni venec; gospodar moli očenaš, hlapec opravlja devetdnevno.«

— V Jugoslovanski učiteljski zvezi čezdalje bolj vre. Sedanji glavni odbor je bil na več poslednjih kongresih, posebno pa še na zadnjem 13. kongresu avgusta meseca v Ljubljani zelo napaden. Najhujše napade je doživel glavni odbor — s svojim predsednikom Damjanom Rašičem na čelu — s strani srbskih učiteljev. Po viku in kriku na zadnjem kongresu avgusta pa je prešla borba opozicije v hitrejši tempo in ostrejšo nastopanje. Členstvo Jugosl. učit. zveze v raznih južnih banovinah je imelo svoja zborovanja, na katerih so zborovalci sprejeli resolucije proti glavni upravi zveze, od katere zahtevajo, da mora odstopiti. Take resolucije, ki so ostre, utemeljene nezaupnice glavnemu vodstvu zveze, dežujejo zdaj Damjanu Rašiču v Beograd iz mnogih banovin. Z zanimanjem zasledujemo razvoj in upamo, da bo zmagała značajnost.

— Državni izvršilni odbor socialistične stranke v Kaliforniji je izkjučil slovitega pisatelja Uptona Sinclairja iz stranke, ker je sprejel kandidaturu za guvernerja na demokratski listi. Harold Ashe, tajnik tega odbora, utemeljuje izključitev s tem, da »je nesmiselno misliti, da bi socialisti lahko delali v prid delavstva iz vrst kapitalistične stranke«. Sinclair je ob prevzemu kandidature izjavil, da bo odpravil pomanjkanje v dveh letih, če bo izvoljen za guvernerja. To si upa doseči z organiziranjem farmerskih delavskih kolonij in zaposlitvijo brezposelnih v praznih tovarnah, ki naj bi jih država zasegla. Oboji bi proizvajali le za potrebo in si produkte izmenjavali. Ameriški delavski listi pripominjajo, da so take načrte že lani ponekod izvajali, a brez uspeha.

— V Subotici je pred meseci potrkal na vrata državnega pravdnštva mlad, do dna pošten, a siromašen človek ter zelo skesano priznal: »Gospodje, vest me peče, pa sem se prišel sam javit: V Segedinu sem ubil svojo zaročenko, zaprite me!« Seveda mu te prošnje ni bilo treba dvakrat izreči, že je sedel za zapahom in preiskovalni sodnik je začel tega morivca zasliševati na dolgo in široko o krutem dejanju. Morivec je bil na tihem vesel: zadržno je upal, da bo ostal čez zimo v zaporu, kjer vrata sicer nimajo kljuk, a je vendarle bolj toplo kakor zunaj. In je preživel v celici štiri mesece.

Takrat pa se je razodela sodišču njegova nepoštenost: iz Segedina so sporočili, da se tamkaj v navedenem času sploh ni »odigral« noben umor. Goljufija aretiranca je prišla s tem na dan. Izmisli si je bil zločin, da bi zimo preživel pod streho in na toplem. Ta potegavščina pa vendar ni bila tako hudo dejanje, da bi obdržali nedolžnega morivca še dalje v zaporu.

— Škoda po povodnji: Ljubljanska mestna komisija je ugotovila, da so utrpeli prebivalci tistega dela Barja, ki spada pod mestno občino, 800.000 dinarjev škode. Komisija ljubljanskega okraja pa je ugotovila, da je povzročila povodenj v občinah ljubljanskega okraja za 2 milijona 72 tisoč dinarjev škode. Podatki o škodi na Dolenjskem, Notranjskem in v Savinski ter Savski dolini še niso zbrani. To so najbolj prizadete pokrajine, kjer gre škoda v težke milijone. Za poplavljenice je bilo nakazanih že več podpor. Tako so oblasti nakazale okrog 300.000 Din.

Majhen predlog

Mnogo imamo založb, ki izdajajo prevodno literaturo ter nas tako seznanjajo z drugimi svetovi, in vse te založbe bolj ali manj dobro uspevajo. (Tudi to bi bil lahko dokaz, kako nesmiselno je govoriti le o naši maloštevilnosti; mogoče nikjer drugje ni na tako majhnem prostoru toliko knjižnih založb, redko kje gre toliko knjig med iste ljudi, kakor pri nas. Pripomniti treba tudi, da je konzum slovenskih knjig navezan skorajda izključno na Slovenijo v Jugoslaviji, in da Primorje in Koroška prav za prav nista več trg za slovensko knjigo.)

Vse te prevodne založbe izdajajo svoje knjige po programih, sestavljenih vsaj za leto dni naprej, in na teh programih se nahajajo predvsem imena starejših in sodobnih klasikov. Taka navezanost na daljše programe pa je hočeš nočeš pogosto v napoto. Kjerkoli v svetu izide visoko kvaliteta knjiga aktualne vsebine, ki bi jo kazalo prevesti in izdati tudi v slovenščini, in to čimprej: vse odlike umetniškega dela ima in obenem bi bila važen doselek k razumevanju tega ali onega gibanja, vprašanja itd. Toda založnik: »Nemogoče, imamo program že sestavljen, preko njega ne moremo.« In ponavadi je program sestavljen tudi že za drugo leto. (Mimogrede naj povemo, da so ti programi kaj pogosto sestavljeni brez vsakega programa!)

Tako mečejo naše prevodne založbe v veliki večini take knjige na trg, ki bi jih prav radi zamenjali za druge novejše, bolj aktualne knjige, ki bi poleg tako imenovanega umetniškega užitka nudile še kaj več: kompas v dogajanju sedanjih dni.

Srbi in Hrvatje imajo tako založbo, ki sestavlja svoj knjižni program od meseca do meseca, od dogodka do dogodka, v beograjski založbi »Nolit«. Ta je n. pr. ob zadnjih velikih dogodkih v Nemčiji, ki zanimajo pač vsakega Evropeca, v dveh, treh mesecih vrgla na trg poleg brošure »Hitler osvajavec« še pet leposlovnih knjig nemških avtorjev, in sicer: Noth, Najemna hiša, Ötzwalt, Ker oni vedo, kaj delajo (roman o nemškem pravosodstvu), Domela, Lažni princ, H. Mann, Podložnik in Toller, Mladost v Nemčiji. Že poprej pa je izdala kakih 6 knjig nemških avtorjev (med drugim Glaeserjev »Letnik 1902«, Rennovo »Vojno«, Braunejevo »Dekle za pisalnim strojem« itd.). Vse te knjige, posebno zadnje, zgoraj naštet, so srbsko-hrvaškemu bralcu lahko pokazale, kakšna je bila Nemčija in kako je živela pred vojno, med vojno in v zadnjih letih, da je lahko prišlo do tega, kar razumemo zdaj pod imenom »današnja Nemčija«.

Kaj pa so nam dale slovenske prevodne založbe iz nemškega slovstva? Če je kakšna založba sploh segla po nemškem delu, je segla po modnem: največkrat po življenjepisih velikih ljudi.

Navedli smo to le za primer, ne da bi seveda hoteli agitirati ravno in samo za nemško slovstvo. Napisali smo to ob dejstvu, da vidimo v veliki množini prevodnega slovstva vrzeli, ki bi jih bilo treba izpolniti s sodobnimi, skorajda dnevno aktualnimi knjigami iz vseh slovstev. Založba, ki bi izdajala taka tuja dela, po možnosti sproti, bi gotovo pritegnila bralce in bi bila nekaj več, kakor le trgovsko podjetje.

Narodna skupščina dela

Dne 17. t. m. se je po daljšem presledku spet sestala narodna skupščina, da razpravlja o nekaterih nujnih zadevah. Poslanci so se sestali v dokaj prenovljeni dvorani in se posedli po novih klopih iz orehovega lesa.

Skupščina je prvi dan sprejela nekaj poročil predsednika, imenovali so naslednika ustreljenega poslanca Neudorferja, prečitanih je bilo več vlog in interpelacij.

V »Slovenčevem« poročilu o zasedanju skupščine beremo:

Med drugimi je vložil interpelacijo na notranjega ministra poslanec Ivan Lončarevič zaradi naredb, ki jo je pred zadnjimi občinskimi volitvami v Savski banovini 8. t. m. izdala banska uprava v Zagrebu vsem okrajnim načelnikom. Ker

je interpelant zahteval nujnost za svojo interpelacijo, mu je dal predsednik narodne skupščine dr. Kosta Kumanudi takoj besedo. Predsednik skupščine je dr. Lončareviča dvakrat opozoril, da se striktno drži predmeta in da naj nikar ne pojasnjuje same interpelacije.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno bo hoče voditi proti vsakemu slepomušenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Dr. Lončarevič je še vedno ostal na govorniškem pultu in pojasnjeval poslanca svojo interpelacijo. V dvorani je bil velik prepir in medsebojno prerekanje. Ko se je seja zopet nadaljevala, je dr. Lončarevič zapustil govorniški oder, pred katerega je stopil skupščinski tajnik dr. Kovač. Dr. Kumanudi je ob otvoritvi nadaljevanja prekinjene seje sporočil, da je kaznoval dr. Lončareviča zaradi nemirov, ki jih je povzročil, s petkratno izključitvijo od sej narodne skupščine. Večina poslancev je sklep predsednika odobrila. Dr. Lončarevič je v svojo obrambo spregovoril nato še par besed.

Radi tega je v dvorani nastalo znova silno prerekanje. Večina poslancev je tolkla s pestmi po klopih ter protestirala proti izvajanjem dr. Lončareviča. Nujnost dr. Lončarevičeve interpelacije je nato zavrnila večina poslancev.

Nato bi morala govoriti še poslanca dr. Kešeljčević in Pavlič, a nista dobila besede; predsednik jima je pojasnil, da ni nikjer zapisano v poslovniku, da bi morala baš ta dan govoriti o svojih interpelacijah.

Skupščina bo zasedala več dni.

Napredek pri „Jutru“

Če vidi pravi jugosloven zapisano besedo »južnoslovanski«, namesto germanizma »jugoslovanski«, ga začena kar dušiti narodno-ujedinjena sveta jeza. Pa je včasih le težko zanj, zlasti danes, ko je postalo prijateljstvo z Bolgari nekako moderno.

In tu se je pripetilo celo vnetim jugoslovenom okoli »Jutra«, da niso izhajali s starim jugoslovenskim imenoslovjem. Kar ni šlo drugače, ko da je zapisalo »Jutro« v poročilu o glasovih bolgarskih listov ob »Zgodovinskih sestankih« v začetku t. m.:

»Slovo« posebno navdušeno pozdravlja sestanek obeh južnoslovanskih kraljev.

Sicer se vidi, da mu to ne gre prav od srca, zakaj v drugem poročilu piše:

»Ves bolgarski tisk poroča o sestanku... obeh jugoslovenskih držav.«

Ali bi, ali ne bi?

Takoj v naslednjem stavku pa nadaljuje:

... poudarjajo, da pomeni sestanek obeh južnoslovanskih kraljev...

Kar očitna je zadrega. Razglasiti Bolgare za navadne jugoslovene le ne kaže, Bolgari bi se gotovo lepo in odločno zahvalili za to. Tudi bi utegnil motiti izraz kakšno preveč pravoverno ovčico, da bi se ji zmešali pojmi. Pa se je zato postavilo na »višje« stališče, ki ga »Jutro« sploh rado zavzema, ki je skoraj in takorekoč njegovo stalno bivališče. In piše enkrat tako, po jugoslovensko, drugič spet drugače, po južnoslovansko. Vsakemu nekaj! Objektivnost brez primere!

Ali kaj porečejo k temu »Pohod« in »Pobeda« in Bulat in Ilesić in kar jih je še pod »barjakom«?

Vendar — to nas danes še ne zanima toliko. Zanima nas napredek stvari: južni Slovani so prodrli že v »Jutrove« predele.

Vsak Slovenec naj bere tednik „Slovenija“

Tudi osemdesetletnica

Pod tem naslovom piše v »Slovencu« F. K-n med drugim:

»V rokah imam »Občni državljanski zakonik«, — v slovenskem jeziku, — z letnico 1853. — Ako praznujemo danes že 40letnice oseb, ki v zgodovini človeštva pomenijo malo ali celo nič, bo menda prav, da se spominjamo tudi 80letnice dejanja, ki za Slovence gotovo ni bilo kar tako brezpomembno. Saj se je takrat v še izrazito germanski državi priznala pravica slovenskemu jeziku v eni izmed najvažnejših panog državne zakonodaje.«

»Sicer je poteklo do izdajanja zakonika v slovenskem jeziku res že četrto desetletje, pa vendar je vredno zapisati, da je bil slovenski jezik uvaževan ne le pred 80. leti, marveč tudi že pred 120 leti celo v tedanji zakonodaji. — Zakaj smo dobili Slovenci »Občni državljanski zakonik«, kakršen velja s 1502 paragrafoma za nas še danes (z noveliranjem v l. 1915.), šele 1853. leta, to bodo povedali zgodovinarji. Za nas je pomembno, da smo ga dobili pred 80. leti v svojem jeziku v knjigi.

Iz zakonika je razvidno, da je bil naš slovenski jezik — jezik Trubarja, Vodnika, Prešerna i. dr., za tedanje čase že lepo razvit. Prevajalec v izdaju iz leta 1853 ni naveden. Pokojni prof. Funtek, ki tega izdajanja ni poznal, je piscu teh vrst malo pred svojo smrtjo zatrdil, da je mogel biti ta le Cigale, ki je izdal l. 1860 znameniti slovar (nem.-slov.): Wolf-Cigale. — Važno je seveda dejstvo, ne toliko oseba.«

Petar Skok et Comp. in naša šola.

Pod tem naslovom tiskani uvodni članek v štev. 40 a našega lista je bil po neljubi pomoti napačno metiran. Začetek članka je prišel v drugo kolono, vsi štirje odstavek, ki so tiskani pred stavkom »Je že tako« pa spadajo v zadnji stolpec, in sicer med drugi in tretji odstavek. Cenjeni bralci naj vzamejo to blagohotno na znanje.

MALI ZAPISKI

Prepovedani knjigi.

Minister za notranje stvari je prepovedal uvažati in širiti v naši državi knjigi:

1.) Der Staat ohne Arbeitslose, ki sta jo spisal Ernst Glaser in Fr. C. Weisskopfer;

2.) Het drama van Trianon, ki jo je spisal Ambing in je izšla v Amsterdamu.

Zanimiva kazenska pravda.

Ravnatelj Zadržne zveze v Ljubljani Frana Gabrovška je obtožil državni tožilec, da je o priliki proslave 25letnice Hranilnice na Vačah govoril med pridigo v cerkvi:

in da je pozneje predaval v hranilnični dvorani:

Obtoženec je oporekal obtožbi v celem obsegu, češ, da pri pridigi ni imel v mislih kakšno preganjanje vere in vernikov s strani oblasti, ampak le napade brezvercev na cerkev, v hranilnici pa je govoril le o gospodarski krizi, in pa govoril sploh nič o SLS, ali celo da bi bila vlada kriva krize, češ, da vendar kot ravnatelj Zadržne zveze ne bo napadal režima v navzočnosti orožnika.

Po daljši razpravi je razglasil sodnik sodbo, s katero je bil obsojen obtoženec na 2400 Din denarne kazni, oziroma na 40 dni zapora, in sicer zaradi govora v cerkvi in izjave v hranilničnem domu, češ, da nima ljudstvo zupanja v vlado. Oproščen pa je bil, da bi bil dejal, da je v SLS 95% slovenskega ljudstva.

Obtoženec se je proti sodbi pritožil.

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno bo hoče voditi proti vsakemu slepomušenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Kdor z nami soglaša v tem stremljenju, naj listu pridobiva novih naročnikov in prijateljev.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(59. nadaljevanje.)

Prvi konzul je hotel poveriti to zadevo generalu Muratu, tedanjemu pariškemu upravitelju. Toda ta je odločno odklonil: »Moj vojaški plašč bi hoteli zamazati, pa tega ne pustim!« Bonaparte je vzel vse nase, seveda je stal za njim neprestano »angel varuh« njegov, Talleyrand. Policijski minister Savary je bil zgolj slepo orodje obeh.

Za vojvoda je bilo sestavljeno vojno sodišče. »Dokončajte vse še to noč,« je bilo rečeno v povelju. »Če se bo sodba glasila na smrt, o čemer ne morem dvomiti, naj se takoj izvrši in krivec pokoplje na enem izmed trdnjaviških dvorišč. — Bonaparte.«

Pri prvem zaslišanju se je pokazala popolna nedolžnost vojvoda. »Živo prosim osebnega sestanka s prvim konzulom,« je napisal pod zasliševalni zapisnik. »Moje ime, moje dostojanstvo, moj značaj in moj strašni položaj mi dajejo upanje, da mi tega ne odreče.«

Prošnja ni bila izročena, kamor je bila namenjena: zadržal jo je Talleyrand.

21. marca ob dveh popoldnih so privedli vojvoda pred sodišče. Drugo zaslišanje ni prvemu ničesar dodalo. Obtoženi je odgovarjal dostojno; ni mislil prikrivati, — to so sicer tako vsi vedeli, — da je pripravljen, stopiti pod zastave držav, ki se vojskujejo z nezakonito vlado Bonaparte, »ker tako zahtevata dostojanstvo in kri Bourbonov, ki teče v mojih žilah«; toda že samo misel o zavratnem napadu na življenje prvega konzula je zavračal z nevoljo.

Komaj so odvedli obtoženega, so izrekli sodniki smrtno sodbo, ker pa niso dobro vedeli, po katerih določilih katerega zakona naj ga sodijo, so pustili zanje belo mesto v vrsti. Vojvodova nedolžnost je bila zanje tako očitna, da so sklenili hkratu z njegovo prošnjo za sestanek poslati prvemu konzulu svojo prošnjo za pomilostitev. Pa so prišli prepozno.²⁷

Ob pol treh popoldnih, — sodišče je torej razpravljalo manj kot pol ure, — so prišli orožniki v vojvodovo sobico. Ko so ga vedli po stopnicah navzdol, v trdnjaviški rov, je prašal, kam ga vodijo. Nihče mu ni odgovoril. Od spodaj je zavel mraz. Prijel je enega od spremljevalcev za roko in zopet prašal: »V ječo?« Toda zdajci je zagledal oddelek vojščakov s puškami in razumel. Odrezal si je čopek las, snel z roke prstan in prosil, da jih pošljejo za spomin njegovi ljubljani princezinji Rohan-Rochefort. Potem je vprašal: »Mar mi ne dajo duhovnika?« »Kot kapucinec bi hotel umreti, ka-li?« se je razlegel s trdnjaviškega okopa posmehljiv glas, menda ministra Savaryja. Vojvoda se je spustil na kolena, pomolil, vstal in rekel: »Kako strašno je umreti od francoskih rok!« Hoteli so mu zavezati oči, toda prosil je, naj tega ne store. Razlegel se je skupni strel, in padel je mrtev.²⁸

Ves prejšnji dan je presedel prvi konzul zaprt v svoji sobi. Josipina je drla k njemu, padla vsa v solzah k njegovim nogam in prosila za vojvodo. Sirovo jo je odpahnil z nogo in rekel: »Idite proč! Otrok ste in ničesar ne razumete o politiki!«

²⁷ Pasquier, I. 192.

²⁸ Lacour-Gayet, 162.

²⁹ Ibid., 162.

³⁰ Pasquier, I. 185—187.

³¹ Lacour-Gayet, 165.

A naslednjega dne ob petih zjutraj, ko je ležal v postelji zraven nje, jo je zbudil in rekel: »Zdaj ni več vojvoda Enghienskega med živimi.« Josipina je zakričala in zajokala. »No, dobro, spi!« je spregovoril suho in zopet, kakor pred kratkim, pristavil: »Ti si otrok.«³²

Kaj je to, brezčutnost? Komaj. Dva dni pred usmrtnitvijo je videl Chateaubriand prvega konzula v Tuilerijskem dvorcu pri velikem nastopu s takim strašnim obrazom, da je vrnivši se domov rekel prijateljem: »Bonaparte je ali bolan, ali pa se mu je pripetilo nekaj nenavadnega, česar ne vemo.«³³

»Kaj si storil, prijatelj moj, kaj si storil?« se je jokala Josipina na dan usmrtnitve. »Da, nesrečniki so preveč hiteli,« je rekel zamišljeno in potem pristavil: »Nič se ne da narediti, treba je vzeti krivdo nase: valiti jo na druge, je nizkotno.«³⁴

Grof Ségur ga je videl čez kake tri ali štiri dni pri maši v tuilerijski kapelici. »Hlastno sem ga opazoval... Zdelo se mi je, kakor da stoji okrvavljena žrtev pred altarjem... Iskal sem na njegovem obrazu kesanja ali vsaj sočutja... pa se ni nič spremenilo na tem licu... mirno je bilo.«

Po maši je šel prvi konzul skozi vrste dostojanstvenikov in se razgovarjal z njimi o Enghienovi zadevi: očitno je hotel spoznati vtisk; toda edini odgovor mu je bilo nizko prilizovanje ali mrčavo molčanje. In mahoma je postal sam mrčav, utihnil je in nanagloma odšel.³⁵

»Vrnili smo se k strahotam 93. leta. Prav tista roka, ki nas je izvela iz njih, nas zopet peha vanje,« pravi grof Ségur in izraža v teh besedah takratna čustva najboljših ljudi. »Bil sem uničen. Prej sem se ponašal z velikim človekom, ki sem mu služil; bil je zame popolni junak, a zdaj...« Nima poguma, da bi končal: »Zdaj ni več junak, temveč hudodelec.«

Kmalu je prejel Bonaparte plačilo za umor — tri in pol milijona glasov kot odgovor na predlog senata, razglasiti ga za cesarja: stopil je na prestol čez truplo Enghienovo, ki se še ni bilo ohladilo.

Tako se je zvršila starodavna strahota Gorgone — prinos človeške žrtve: žrec je zasadil nož v srce žrtve in »zagledal sonce, — kakšno živožarno!«

»Ti ljudje so hoteli ubiti v moji osebi revolucijo,« pravi cesar svojem obližju. »Moral sem jo braniti. Pokazal sem, česa je sposobna.« — »Ko se vse pomiri, me ne bodo več obsojali — sprevidijo, da je ta usmrtnitev veliko politično dejanje.« — »Prisilil sem jakobince in kraljevece, da utihnejo za vselej.«³⁶

»Vedite, vladar, raje ne bova več govorila o tem, sicer se razjokam... mu je dejala nekoč gospa Rémusat, ko so se začeli razgovarjati o vojvodu. — »Aha, solze! Edini razlog ženske!« se je zasmel Napoleon.³⁷

Najstrašnejše je, da menda res ne razume, o čem se govori; otrok bi razumel, a on, najumnejši izmed ljudi, ne razume.

»Kako? Te stare zgodbe se še vedno spominjajo? Kakšna otročija!« se čudi 1807. leta, ko sliši, da se v Petrogradu spominjajo vojvoda Enghienskega.³⁸

³² Pasquier, 194.

³³ Lacour-Gayet, 165.

³⁴ Ségur, II. 269.

³⁵ Ségur, II. 274.

³⁶ Rémusat, I. 337, 389, 390.

³⁷ Ibid., I. 388.

³⁸ Rémusat, III. 273.

Urednik in izdajatelj Drago Kornhauser v Ljubljani.